

Alkoholismen bland män och kvinnor i Göteborg, II

Av dr C. Vijil, Göteborg

Inledning

På grundval av en tidigare undersökning av patienter på Nordhemspolikliniken (1) framfördes tre hypoteser. Föreliggande undersökning avser att pröva dessa på klientelet hos Göteborgs stads nykterhetsnämnd (NN).

1. Vissa distrikt och stadsdelar har en högre koncentration av alkoholister än andra.
2. Den manlige alkoholisten är oftare hemlös och ogift än den kvinnliga.
3. Den kvinnliga alkoholisten har oftare än den manlige haft nära kontakt med annan kronisk alkoholist (far, mor, make eller älskare).

Huvudmålet med dessa undersökningar är att ta reda på om det registrerade alkoholisklientelet i Göteborg uppvisar några speciella karakteristika, och om dessa har betydelse för analysen av de faktorer, som regelbundet föregår alkoholmissbruk i staden.

Material

Materialet inkluderar personer, vilka redan tidigare var registrerade hos NN eller som anmälades till NN under perioden 1956—60 och vilka kallats till konsultation hos NN pga. känd eller förmodad överdriven alkoholkonsumtion (§ 13 i nykterhetsvårdslagen) (tabell 1). Bland män-

nen togs ett slumpartat stickprov om 4,9 %. Stickprovet var stratifierat i förhållande till NN:s distrikt i staden. Bland kvinnorna togs ett icke stratifierat slumpartat stickprov om 10 %. Inga individuella dossierer förekom två gånger. Icke tillgängliga dossierer ersattes inte. Vad avser "alla alkoholister" i staden (dvs. moderpopulationen, om vilken föga är känt) är stickprovet starkt snedvridet: det domineras av personer med fylleriförseelser, medan personer utan sådana är underrepresenterade. Övriga felkällor vid stickprovstagningen kan betraktas som ovidkommande. 10% av männen saknade fylleriförseelser mot 30 % av kvinnorna. NN:s informationer var ofullständiga vid tiden för undersökningen vad beträffar: personer med "lätta" alkoholproblem, personer, som undvek kontakt med NN, personer, som endast tidvis vistades i staden och klientel av den typ, som ofta byter adress.

Metod

Enkla statistiska analysmetoder har använts för att undersöka hur de insamlade data förhåller sig till variationen hos de attribut, som valts för att karakterisera stickprovet. Vad dessa attribut möjligen kan ha för betydelse, tas inte upp

TABELL 1. Antal individer av båda könen över 25 år kallade till undersökning (§ 13 nykterhetsvårdslagen) hos Göteborgs stads nykterhetsnämnd 1956—60 med

B. Därur randomiserat stickprov om 4,9 % av männen och om 10 % av kvinnorna. Materialet för denna undersökning.

	1956	1957	1958	1959	1960	Summa	1956	1957	1958	1959	1960	Summa
A. I	787	725	642	692	719	3.565	—	—	—	—	—	—
II	737	772	738	819	769	3.835	—	—	—	—	—	—
III	668	728	717	754	746	3.613	—	—	—	—	—	—
IV	931	960	920	1.023	956	4.790	—	—	—	—	—	—
Summa	3.123	3.185	3.017	3.238	3.190	15.803	221	217	234	184	208	1.604
B. I	39	37	32	34	35	177	—	—	—	—	—	—
II	37	36	36	39	38	186	—	—	—	—	—	—
III	33	34	35	37	38	177	—	—	—	—	—	—
IV	46	48	46	51	48	239	—	—	—	—	—	—
Summa	155	155	149	161	159	779	23	22	22	20	20	107

till behandling här. (2) "Förklaringar" av framkomna fakta undviker vi såvitt möjligt. De uppställda hypoteserna refererar endast till de män och kvinnor, som ingick i stickprovet, alternativt klientelet hos NN 1956—60. Ur logisk synpunkt har vi använt tre typer induktiva inferenser: "predictive", "by analogy" och "inverse". (3)

Vissa grundhypoteser utgör förutsättning för undersökningens uppläggning:

1. Ett speciellt variabelmönster (4) kan karakterisera ett antal stadsbor med alkoholproblem. Om man lyckas analysera strukturen hos detta mönster, erhålles ett värdefullt instrument för identifikation av de biologiska och sociala element, som regelbundet föregår eller åtföljer alkoholmissbruk.
2. När man studerar vilka omständigheter, som leder till alkoholmissbruk, får man inte bortse från faktorer av social natur, just emedan dessa är otillräckligt utforskade.
3. Ett induktivt logiskt inferensförfarande torde kunna användas för forskningsproblem av denna art och torde kunna leda till värdefulla erfarenheter, åtminstone på preliminärstadiet.

Dessa hypoteser implicerar ett betraktelsesätt, som radikalt skiljer sig från de gängse använda utgångspunkterna vid det vanliga "epidemiologiska" studiet av medicinska problem. Vi har utgått från att sådana studier måste grundas på sannolikhetsteorin — inte på diverse tolkningar av kausalitetsprincipen. Studier av massfenomen i mänskliga populationer kan endast leda till hypoteser med ökande sannolikhet för att flertalet fall tillhör en alltmer restriktiv definierad grupp. Prognoser är möjliga endast i viss utsträckning och först, när man identifierat variations- och felkällor.

Diskussion

1. Bostädernas fördelning för alkoholister i staden

Fördelningen av NN:s klientel är inte slumpartad: man kan urskilja tendenser till koncentration. Tabell 2 visar, att i relation till antal befolkning fler registrerade alkoholister bor i sta-

TABELL 2. Fördelning av 627 män med identifierad egen bostadsadress i materialet i relation till de procent av befolkningen, som bor inom samma områden som männen.

Stadsområde	Antal fall i 4,9 % stickprov	Stadsdelen har procent av stadens befolkning
Egentlig Innerstad	49	5
Övrig Innerstad	340	35
Ytterstad	238	60
Summa	627	100

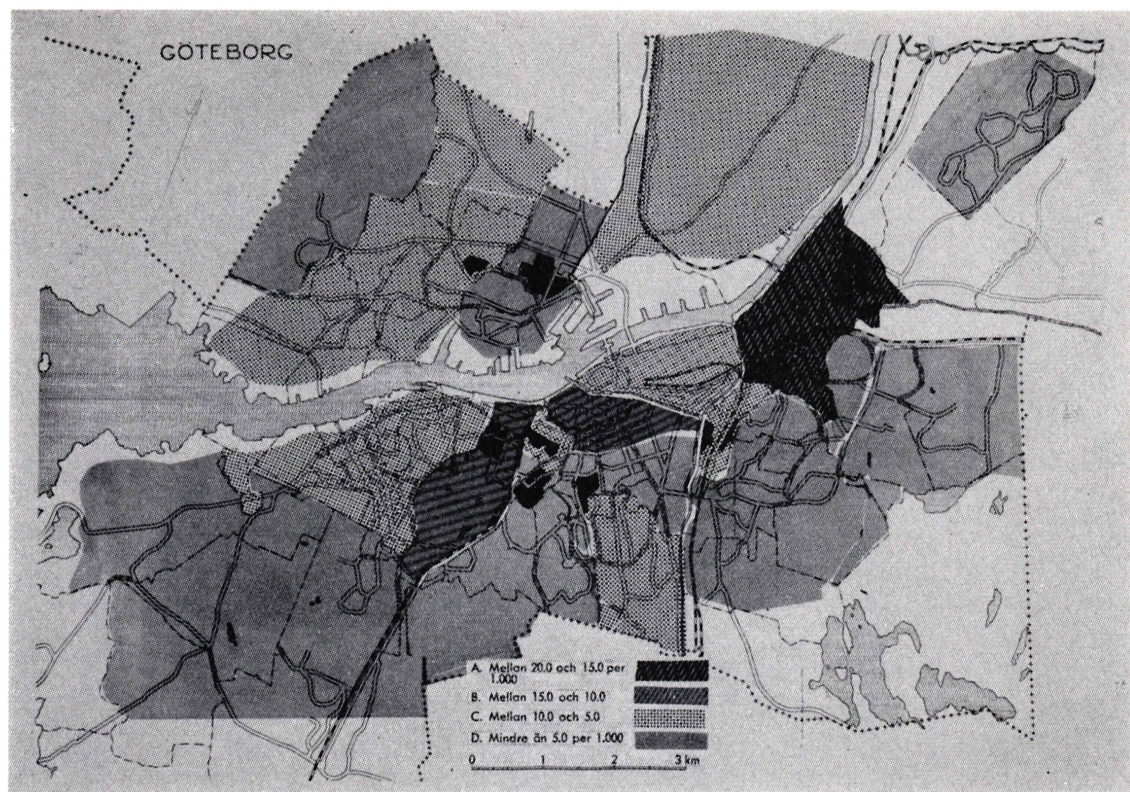
dens centrala delar än i ytterområdena. Vi har räknat ut proportionerna mellan invånarantalet i stadens centrum och ytterområdena å ena sidan samt å andra sidan det totala antalet fall i ett 4,9 % stickprov.

A. Fördelningen på olika församlingar

Tabell 3 visar stickprovets fördelning på församlingar, med hänsyn till de olika ratio per 1.000 av 627 av NN:s manliga kunder med fast adress, men utesluter alla, som bor på ungarlshärbärgen. Denna fördelning har inritats på en karta över staden (karta 1).

TABELL 3. Klassifikation av Göteborgs stads församlingar med hänsyn till de olika ratio per 1.000 manliga invånare över 26 år av 627 män ur stickprovet.

Olika kategorier av ratio: antal fall/antal män över 26	Församlingar	Per 1.000 män över
A. Mellan 20 och 15	Gamlestads församling	26 19,9
B. Mellan 15 och 10	Domkyrko Oscar Fredriks	12,3 10,2
C. Mellan 10 och 5	Haga Kristine Carl Johans Masthuggs Backa Johannebergs Lundby	9,6 7,3 7,2 6,4 5,6 5,5 5,1
D. Mellan 5 och 0	Brämaregården Annedals V:a Frölunda Vasa Örgryte Härlanda Kortedala Biskopsgården	4,4 3,7 3,4 3,5 2,9 2,2 2,2 1,3

Karta 1. Klassifikation av Göteborgs stads församlingar med hänsyn till det promille av manliga klienter av Nykterhetsnämnden över 26 år 1956–1960, med känd bostadsadress (i svart stadsdelarna med högre koncentration).

B. Fördelning efter distrikt

Göteborg är hos NN uppdelat i fyra distrikt:

- I. Örgryte, Härlanda och Gamlestads församlingar.
- II. Kristine, Lundby och Racka församlingar.
- III. Domkyrko, Vasa, Johannebergs, Annedals och Haga församlingar.
- IV. Oscar Fredriks, Masthuggs, Carl Johans och Västra Frölunda församlingar.

Av dessa hade nr IV fler alkoholister än de övriga, oavsett år (tabell 1). Av materialet bodde omkring 30 % av männen och över 40 % av kvinnorna (med registrerad adress) i detta distrikt.

C. Fördelning på bostadsområden

- I. I distrikt I fanns tre områden med klar koncentration av alkoholmissbrukare:
 - a. i Gamlestaden: inom ett område begrän-

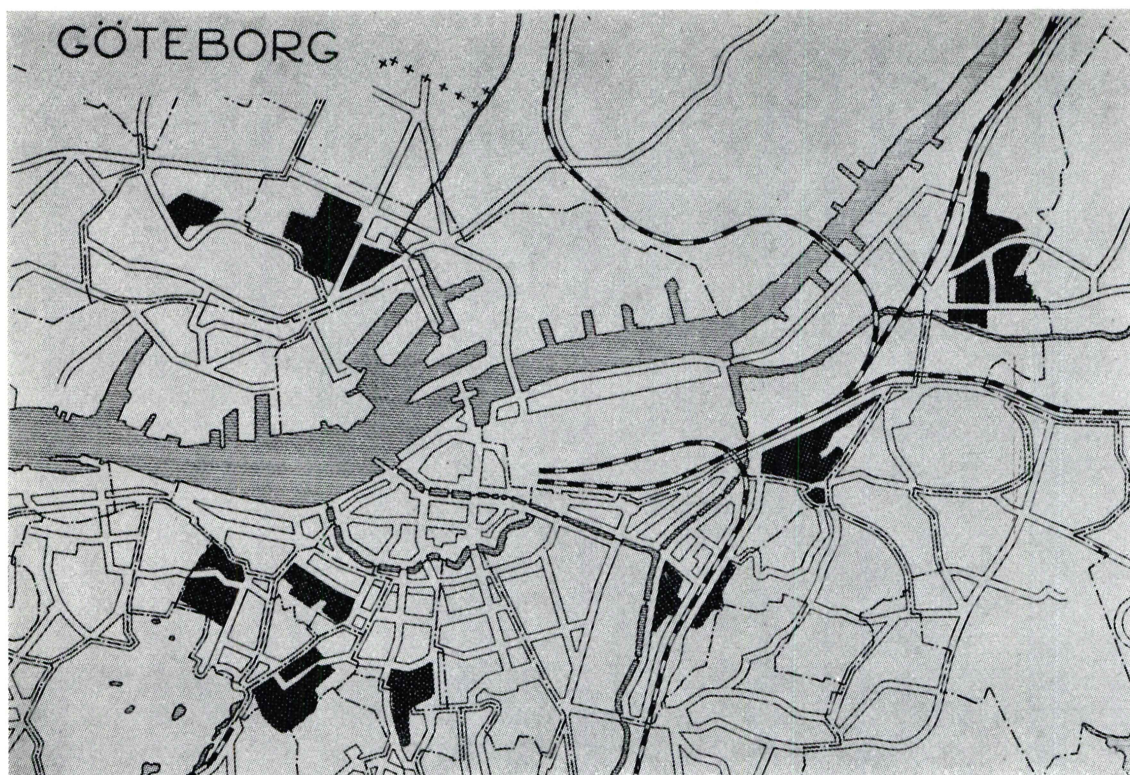
sat av Gamlestadstorget, Säve Strandgata, Svenska Kullagerfabriken, Brahegatan, Lödöse torg och Nylösegratan. Stadsdelen uppvisar den kraftigaste koncentrationen i detta distrikt (26 fall, stadsdel 40.01—08.)

- b. i Gårda: inom ett område begränsat av Fabriksgatan, Drakegatan, Rantorget och Södra Gubberogatan (19 fall, stadsdel 44.07—08.)

- c. i Olskroken: inom ett område begränsat av Riddaregatan, Olskrokstorget, Redbergsvägen och Prästgatan (15 fall, stadsdel 43.02—04—07—08.).

- II. Ingen del av distrikt II visar så tydliga koncentrationstendenser, men två "zoner" kunde urskiljas:

- a. i Brämregården: inom ett område begränsat av Pallas-, Mynt-, Halle-, Brä-

Karta 2. Stadsdelar i Göteborg med högre relativ koncentration av manliga klienter över 26 år av Nykterhetsnämnden, 1956—1960.

mare- och Herkulesgatorna (11 fall, stadsdel 37.05—10—11—13).

b. kring Jutegårdsplatsen i Rambergsstaden (8 fall, stadsdel 33.07—08).

III. I distrikt III fann vi åter tydliga tendenser till koncentration:

a. i Annedal: inom ett område begränsat av Husar-, Övre husar-, Seminarie-, Carl Grimbergs- och Västergatorna (25 fall, stadsdel 17.02—04—05—06).

b. i Haga (vi har inte tagit med klientelet på ungarlshärbärgena): inom ett område begränsat av Frigångs-, Pil-, Haga-, Öster- och Sprängkullsgatorna (18 fall, stadsdel 15.01—02—03).

c. i Vasastaden och Landala: inom ett område begränsat av Förenings-, Viktoria-, Holtermans- och Aschebergsgatorna (18 fall, stadsdelarna 09.02—03 och 10.06—07).

IV. Distrikt IV skiljer sig från de övriga i så måtto, att klientelet på NN är mer eller mindre jämt fördelat över hela distriktet — med undantag av en högre koncentration kring det område, som avgränsas av Fjäll-, Klampare- och Nyströmsgatorna samt Kyrkoliden och Stigberget (33 fall, stadsdel 13.02—03—04).

Befolkningstalen för de olika stadsdelarna är kända. I tabell 4 har för nio olika stadsdelar främräknats, hur stor proportion det manliga klientelet hos NN utgör av befolkningen i respektive stadsdel med samma karakteristika ifråga om kön och ålder. Man bör observera, att vissa stadsdelar (inom III:e och IV:e distrikten) är mera representerade hos NN än andra. Av tabellerna 2, 3 och 4 kan man våga dra slutsatsen, att de olika siffrorna inom olika församlingar och stadsdelar tyder på att alkoholproblemet, som det ger sig till känna på NN berör ett spe-

TABELL 4. Klassifikation av några stadsdelar i Göteborg med högre koncentration bland nykterhetsnämndens klientel (1956—60) med hänsyn till deras procent av den manliga befolkningen den 1/11 1960.

Stadsdelar	Antal män 25—64 (1. 11. 60)	Antal män 25—64 i stickprovet	% män av be- folkningen i stickprovet	sannolikt antal män i univers.	sannolik % kän- da alkoholister i befolkningen
1. Stigberget (13.02—03—04)	990	33	3,3	$33 \times 20 = 660$	66,6
2. Gårda (44.07—08)	573	19	3,3	$19 \times 20 = 380$	66,3
3. Annedal (17.02—04—05— 06)	896	25	2,7	$25 \times 20 = 500$	55,8
4. Haga (15.01—02—03)	751	18	2,3	$18 \times 20 = 360$	47,9
5. Landala och Vasa (09.02—03 och 10.06—07)	1.131	18	1,5		31,8
6. Rambergstaden (33.07—08)	507	8	1,5	$8 \times 20 = 160$	31,5
7. Gamlestaden (40.01—08)	1.903	26	1,3	$26 \times 20 = 520$	27,3
8. Olskroken (43.02—03—04— 07—08)	1.189	15	1,2	$15 \times 20 = 300$	25,2
9. Brämaregården (37.05—10—11— 13)	964	11	1,1	$11 \times 20 = 220$	22,9

ciellt klientel, som är koncentrerat till vissa församlingar, medan andra är förskonade från det. Samma tendens till koncentration kan, i sin tur spåras inom församlingarna. Med andra ord: Den kända alkoholismen i Göteborg är koncentrerad till speciella områden. Landvinningarna inom infektionsläran började med sådana "blygsamma" upptäckter. Man bör dessutom observera, att alkoholism huvudsakligen hotar män, eftersom antalet män, vilka registrerats hos NN vida överstiger antalet kvinnor. Män under 25 år har inte tagits med i denna undersökning. I vad mån påverkar detta våra resultat?

D. Fördelning efter hustyp

Ett kännetecken för de flesta (inte alla) områdena på karta 2 är hus av undermålig typ, byggda före 1929 (stratum 17: trähus och landshövdingehus). Emellertid finns en modernare typ i Rambergstaden och andra delar av Hisingen, vilket innebär att det inte finns någon fullständig korrelation mellan dåliga bostadsförhållanden och den kända alkoholismen. Emellertid torde denna korrelation vara mycket stark. Vissa gator (vilka, må vara osagt) svarar för en större re-

presentation än andra bland klientelet hos NN. Detsamma gäller speciella hus. I fjorton fall bodde 2 manliga alkoholister i samma hus, i ytterligare sex fall fanns det 3 i samma hus och i ett fall bodde 3 hos NN-registrerade kvinnor i samma bostad. Det var inte ovanligt, att män och kvinnor sammanlevde eller hade gemensam bostad utan att stå i släktskapsförhållande. Det verkar, som om varje stadsdel har sin specifika struktur, en befolkning med grundläggande skillnader i åtskilliga avseenden: skilda vanor, livs-åskådningar och föreställningar om "livet", olika attityder till alkohol, med olika anpassningsmöjligheter samt med olika ekonomiska förutsättningar. Några undersökningar på andra håll har visat betydelsen av de sociala relationerna mellan avancerade alkoholister i en storstad. (5) Sådana förbindelser ger dem "kamratskap", illusioner om personlig värdighet samt grupptillhörighet: relationer, som samhället normalt inte kan erbjuda dem. Ibland underlättar sådana koterbildningar spritåtkomsten, och detta kanske t. o. m. förklarar koncentrationstendenserna. Ytterligare andra studier har visat, att frekvensen av kriminalitet och grova våldsdåd kraftigt ökar

i områden med stark predominans för alkoholism. (6) I detta sammanhang måste vi påpeka, att stora områden i de fyra distrikten — ja t. o. m. inom distrikt IV — inte är representerade bland NN:s klientel. Det har visat sig, att dessa områden (det gäller i synnerhet ytterområdena) har andra äganderättsliga förhållanden. Befolkningen där är ”yngre”. Familjerna i dessa områden har en annan struktur än de i de centrala stadsdelarna. (7, 8)

De flesta av de stadsdelar, som vi tidigare i denna rapport (på grundval av NN:s register över det manliga klientelet) har beskrivit som härदार för alkoholism, kan identifieras som ”slumområden”. För vissa av dessa områden planeras en radikal sanering. Detta skapar i sin tur nya problem, eftersom befolkningen i dessa områden synnerligen ofta har svårt att skaffa sig hyggliga arbeten, har mycket låga inkomster och mycket låg arbetsförmåga. Dessutom tillkommer problemet, att alkoholister alltid slår sig ihop med just andra alkoholister (pga. bristande förmåga att nå social kontakt utanför sina egna led).

2. Orsaker till anmälan

Den viktigaste orsaken till anmälan till NN för såväl män som kvinnor, är fylleriförseelser (tabell 5). Om man jämför det kvinnliga klientelet med det manliga, verkar det, som om kvinnor mindre ofta än män vågar visa sig druckna

TABELL 5. Anmälare till Göteborgs stads nykterhetsnämnd av män och kvinnor, 1956—1960, samtliga distrikt.

Anmälare	män	%	kvinnor	%
1. make eller enskild person	2.215	9,9	245	19,4
2. mentalsjukhus	451	2,0	39	3,0
3. övriga sjukhus	30	0,1	9	0,7
4. läkare	89	0,4	9	0,7
5. nämnd eller myndighet (utom polis)	369	1,6	80	6,3
6. annan nykterhetsnämnd	446	2,0	30	2,3
7. fylleriförseelser	113	0,5	5	0,3
8. polisen	17.436	78,6	741	58,8
9. allmänne åklagaren	929	4,1	92	7,2
	95	0,4	10	0,7
Summa	22.173	100,0	1.260	100,0

TABELL 6. Fördelning av 779 män över 25 av ett randomiserat stickprov stratifierat genom nykterhetsnämndens distrikt med hänsyn till ålder och civilstånd, Göteborg, 1956—1960.

Civilstånd	Ogifta				Gifta				Skilda				Änklingar				Okänd
	I	II	III	IV	S:a	I	II	III	IV	S:a	I	II	III	IV	S:a	Alla	
Åldersgrupp																	
under 20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20—24	—	—	1	21	3	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	6
25—29	10	10	11	13	52	9	5	3	4	21	1	1	—	—	—	—	5
30—34	11	12	13	16	52	18	14	8	7	47	4	3	—	—	—	—	6
35—39	15	15	8	13	50	12	11	8	10	41	7	11	1	—	—	—	7
40—44	3	11	13	9	36	8	12	4	11	35	8	7	8	2	—	—	4
45—49	5	3	7	7	22	8	11	10	11	40	1	6	6	1	—	—	5
50—54	8	7	5	8	28	10	10	9	17	46	2	5	10	3	1	—	1
55—59	2	3	6	7	18	6	1	7	16	30	5	1	1	—	—	—	1
60—64	8	1	3	4	16	5	3	5	9	22	2	3	1	—	—	—	1
65—69	—	1	1	—	2	1	2	2	2	5	—	—	—	—	—	—	—
70—74	—	2	2	2	6	2	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—
75—79	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa					286					295	30	38	36	40	144	3	35
% av 779					36,7					37,8					18,4		4,5

offentligt. Däremot blir kvinnor oftare anmälda av föräldrar eller grannar. Detta stämmer väl in med det välkända förhållandet, att stor alkoholkonsumtion tolereras mindre hos kvinnor än hos män. Men, när maken eller fadern själv är alkoholist, blir "förståelsen" komplett: det gängse fördömandet av spritvanor uteblir, och i stället blir mannen exempel och dryckesbroder.

3. Ålder och civilstånd

Inga skillnader existerar mellan de olika distrikten, vad beträffar ålder och civilstånd hos männen i stickprovet (tabell 6). Detta är ett påtagligt vittnesbörd om, att alkoholisterna — gifta eller ogifta — rekryteras ur samma åldersgrupper i samtliga distrikt. Betydelsen av dessa fakta bör inte förbises. Figur 1 visar medelfördelningen för de fyra distrikten, vad avser ålder och civilstånd hos männen i stickprovet. Det framgår, att de ogifta männen har en lägre "medelålder" än de gifta eller skilda. Denna figur ger f. ö. anledning till åtskilliga frågor. Betyder det större antalet ogifta alkoholister un-

der 35 år, att den ogifte alkoholisten dör ung? Eller betyder det, att han gifter sig och får ordnade förhållanden? Korrelerar de två anmärkningsvärda topparna på kurvan för gifta män med tidiga misshälligheter i äktenskapet och med klimakteriet? Det markant låga antalet änklingar och skilda var väntat. Jämförelsen mellan ogifta, gifta och skilda män blir fullt klar, först när man tar hänsyn till åldersfördelningen i staden (figur 2). Därav framgår, att år 1960 proportionen gifta—ogifta män var markant: 7—1 i åldersgruppen 40—44. Detta implicerar, att gruppen ogifta män är mycket större bland NN:s klientel, än vad man kunde vänta, med hänsyn till dess numerära obetydlighet i relation till det totala antalet män i Göteborg. Tabell 8 ger en fördelning över männen i stickprovet per 1.000 manliga stadsbor över 25 år i samband med civilstånd. Här bekräftas antagandet om korrelation mellan civilstånd och registrering hos NN.

Statistiken för staden (9) visar, att förhållandevis fler ogifta vuxna män bor i vissa stadsdelar än i andra. Sådana stadsdelar är (försam-

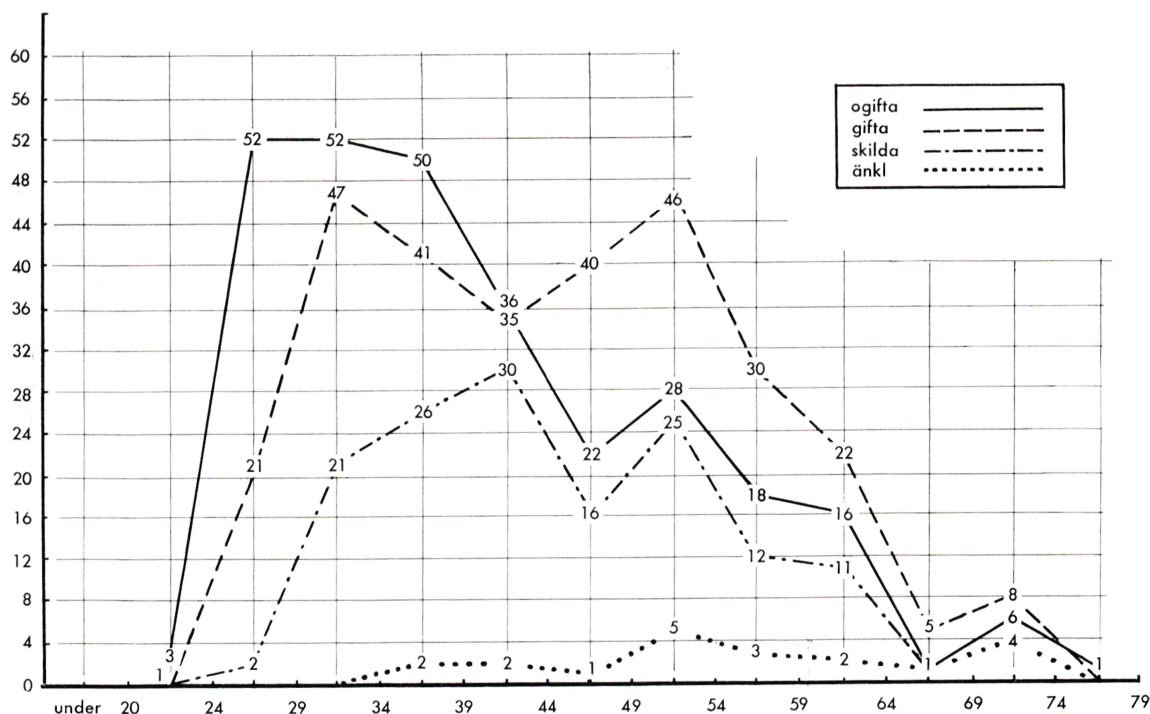
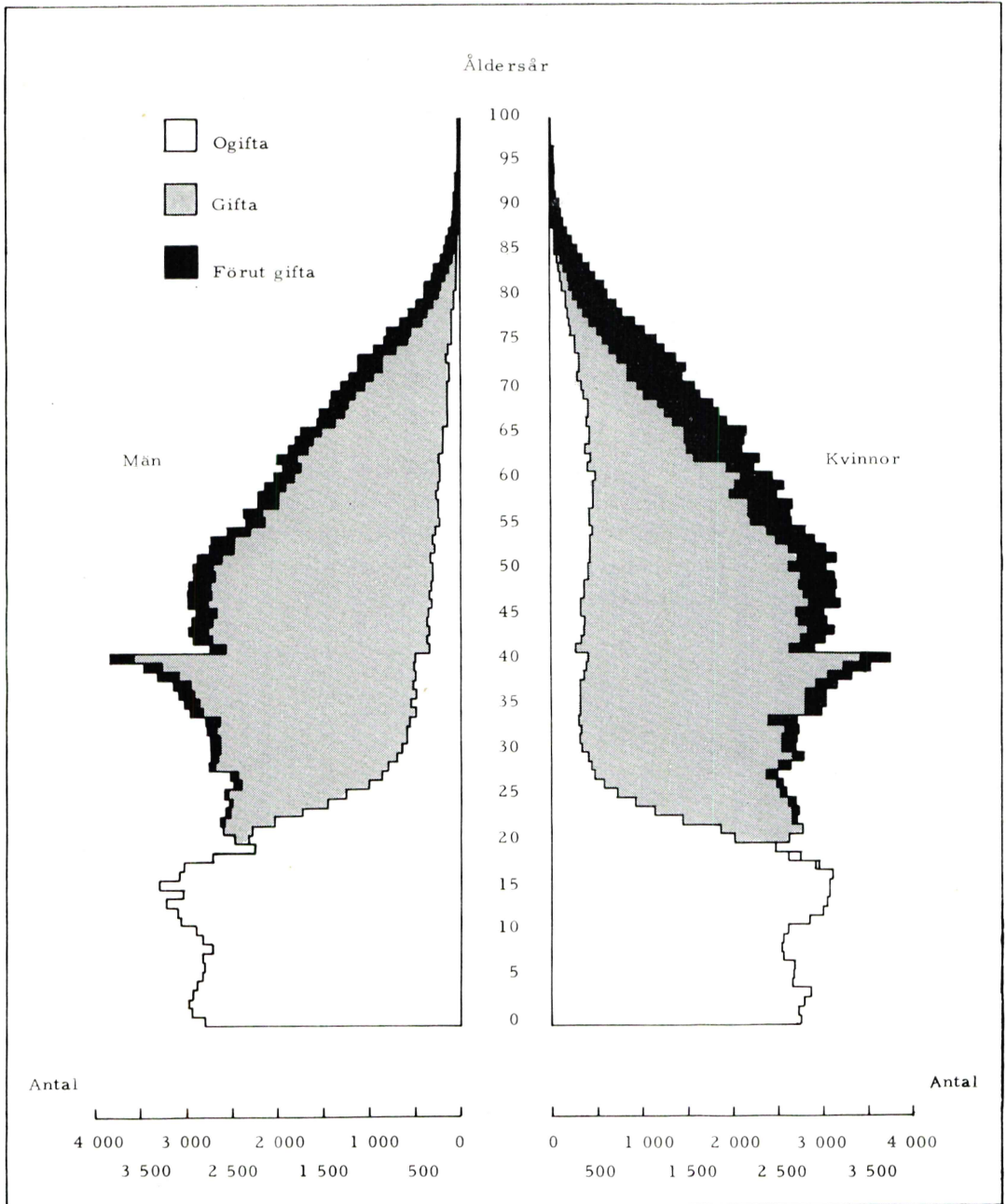

Fig. 1. Fördelning av 744 män över 25 år av ett randomiserat stickprov i alla nykterhetsnämndens distrikt med hänsyn till ålder och civilstånd, Göteborg 1956—1960.

Fig. 3. Åldersfördelningen i ettårsklasser 1960.
Population by age in one-year groups, 1960.

Population Folkmängd

Figur 2.

TABELL 7. Fördelning av män och kvinnor i materialet i några åldersgrupper och i samband med civilstånd. A. ger antal av individer i stickprovet, B. teoretiskt antal i det statiska universum och C. procent av B. i samband med befolkningen över 26 i samma ålders- och civilståndsgupper, Göteborgs stad, 1960.

	M ä n						K v i n n o r					
	35 — 39		40 — 44		45 — 49		35 — 39		40 — 44		45 — 49	
	O	G	O	G	O	G	O	G	O	G	O	G
A.	50	41	36	35	22	40	2	7	1	15	1	5
B.	1.000	820	720	700	440	800	20	70	10	150	12	50
C.	41,5	6,5	39,6	5,6	28,3	7,1	0,8	0,5	0,4	1,2	0,6	0,4

lingen inom parentes): Området inom Vallgraven (Domkyrko), Nordstaden (Kristine), Haga (Haga), Landala (Johannebergs) och Stigberget (Masthuggs). Eftersom dessa stadsdelar är mera representerade hos NN än andra, kan man med skäl förmoda, att koncentrationerna sammanhänger med det stora antalet ogifta män i dessa områden. Omvänt: eftersom stadens ytterområden har fler barnfamiljer, är det lika berättigat, att förmoda att detta är förutsättningen för dessa områdens underrepresentation hos NN. Ur tabell 7 framgår även, att proportionen skilda—ogifta män är 2—1. Antalet fränskilda är emellertid för litet, för att differensen skall ha någon praktisk betydelse. Likaså framgår av tabell 7, att det inte existerar några väsentliga differenser mellan kända kvinnliga alkoholister, vad beträffar civilstånd till skillnad från vad som gäller för män. Finns det ett dolt alkoholproblem bland ogifta yngre kvinnor, vilket inte kommer fram i statistiken? Detta är föga troligt. Förblir kvinnor ogifta av andra skäl än män? Somliga män

har kanske svårt att bära prestigeförlusten i att bli avvisade som äktenskapspartners. För många — troligen flertalet — kvinnor däremot, är attityden till äktenskapet av mera passiv art: antingen blir man "utvald" eller också blir man det inte. Eventuellt kan de snabbt skiftande sociala betingelserna medföra, att kvinnorna, allt eftersom de tar en mera aktiv del i arbetslivet, också ändrar sina alkoholvanor.

4. Ansvar för hyran

Upplysningarna i tabell 9 kan betraktas som tillförlitliga, endast i de fall undersökningarna utförts av NN:s egen personal, i praktiken huvudparten av fallen. Den mest frapperande upplysningen är den, att antalet hemlösa män är vida större än antalet hemlösa kvinnor. Ett X²-test, hemlösa kvinnor och män mot icke-hemlösa sådana (fyrfältstabell) visar, att skillnaden är högt signifikant på 5 %-nivån. Detta bekräftar iakttagelserna bland patienterna på Nordhems-polikliniken. (1) För båda könen gäller: perso-

TABELL 8. Fördelningen av antalet män i det 4,9-procentiga stickprovet efter ålder och civilstånd och i samband med folkmängden inom grupper med samma karakteristika. (O=ogifta, G=gifta, Ä=änklingar, Fr=fränskilda.)

	Antal män i det 4,9 % stickprovet				Fördelning per 1.000 manliga göteborgare			
	O	G	Ä	Fr	O	G	Ä	Fr
25—29 år	52	21	—	2	1,19	0,27	—	0,71
30—34	52	47	—	21	1,98	0,47	—	3,87
35—39	50	41	2	26	2,13	0,35	4,65	2,84
40—44	36	35	2	30	2,02	0,30	2,38	3,08
45—49	22	40	1	16	1,49	0,36	0,68	1,78
50—54	28	46	5	25	2,09	0,44	2,10	3,60
55—59	18	30	5	12	1,60	0,35	0,89	2,46
60—64	16	22	2	11	1,71	0,31	0,40	3,24
65—69	2	5	4	1	0,28	0,09	0,54	0,43
Summa	286	295	19	144				

TABELL 9. Fördelning av 779 män och 107 kvinnor i stickprovet ur klientelet hos Göteborgs stads nykterhetsnämnd 1956—60 med hänsyn till ansvar för bostaden och bostadstyp.

Typ av bostad och ansvar för hyran	M ä n						K v i n n o r	
	NN:s stadsdistrikt						Alla	%
	I	II	III	IV	Alla	%		
1. Sammanlevde med make/a i eget hus	4	3	0	2	9	1,1	1	1,0
2. Sammanlevde med make/a i hyreshus	89	64	62	106	321	41,2	58	54,2
3. Bodde i hyreshus. Annan person än make/a ansvarade för hyran	25	32	19	38	114	14,6	14	13,0
4. Inneboende	27	38	44	54	163	20,9	24	22,4
5. Hemlös	27	41	51	33	152	19,6	10	9,3
6. Oidentifierad adress	5	8	1	6	20	2,5	0	—
Summa	177	186	177	239	779	99,9	107	99,9

ner i kategori 1 och 2 (vilka förmodas leva under jämförelsevis ordnade förhållanden) är i minoritet jämfört med övriga kategorier. Med stöd av dessa data är det berättigat, att hävda, att 40 % av NN:s klientel under perioden 1956—60 hade otillfredsställande bostadsförhållanden. En granskning av registret visar, att personerna i kategori 3 vanligen får ekonomiskt stöd av sina närmaste anförvanter, medan personerna i kategori 4 endast har möjlighet att betala en obetydlig hyra eller är hänvisade till att bo hos vänner, älskare och tillfälliga "förbindelser" — ofta just andra alkoholister. Kvinnornas bostadsförhållanden är gynnsammare än männens.

5. Nära förbindelse med annan alkoholist

Tabell 10 visar, att kvinnorna 3 gånger oftare

än männen sammanlevt med annan känd alkoholist — oftast maken. Även dessa data bekräftar resultaten från undersökningen på Nordhempolikliniken. (1)

6. Fylleriförseelser

Det främsta kännetecknet för männen i stickprovet är fylleriförseelse, den viktigaste rättsliga grunden för NN:s verksamhet. 92 % av männen i stickprovet hade sådana förseelser bakom sig, medan 30 % av kvinnorna saknade ett sådant förflutet. Med "alkoholism" menar göteborgarna alkoholmissbruk känt genom fylleriförseelse? Endast obetydliga könsdifferenser existerar i detta avseende. Av tabell 11 kan man utläsa, att gifta män mindre ofta döms för fylleri än franskilda

TABELL 10. Fördelning av 779 män och 107 kvinnor i stickprovet av Göteborgs stads nykterhetsnämnds klientel 1956—1960 med hänsyn till kända eller okända förbindelser med en annan känd kronisk alkoholist, fader, moder eller make/a.

	M ä n					K v i n n o r
	I	II	III	IV	Alla	Alla
	N:177	N:186	N:177	N:23	N:779	N:107
1. Förbindelser fanns inte	42,3	52,6	52,4	55,6	52,5	29,9
2. Ovisst om förbindelser fanns	42,3	34,8	36,6	33,3	36,8	33,0
3. Kända förbindelser	15,3	12,8	5,0	10,8	11,0	36,4
a. med fader	96,2	83,3	100,0	84,6	89,7	30,7
b. med moder	3,8	—	—	—	1,2	1,8
c. med make/a	—	16,6	—	15,3	9,3	67,1
	N:27	N:24	N:9	N:26	N:86	N:39

och ogifta. Dessutom bilda de ogifta männen den minsta gruppen bland män utan fylleriförseelse (vi lämnar inga närmare uppgifter om detta). För båda könen gäller: det finns en tendens till högre frekvens fylleriförseelser i speciella åldersgrupper. Högsta toppen för män ligger omkring 35 år. Endast i undantagsfall fortsätter män med fylleri efter 60 års ålder. Fylleriförseelserna ökar alltså, oväntat nog, inte med tilltagande ålder. Är det à la mode endast i speciella åldersgrupper att visa sig drucken offentligt? NN:s register visar, att fylleriförseelserna hos manliga alkoholister är koncentrerade till bestämda cykler. Detta förhållande aktualiserar frågan: finns det — för åtminstone några av dessa män — en korrelation mellan fylleri och vissa incitament, t. ex. nervösa besvär, försämrade sociala relationer, perioder av ensamhet och främlingsskap, plötsliga besvikelser (beträffande förhoppningar och framtidsplaner), "utmattningstillstånd" orsakade av vädret (vilket spelar en väsentlig roll för befolkningen i "Lilla London")? I Vissa fall, som vi undersökt, tycks den druckne ha drivits av en inre kraft till att exponera sitt tillstånd för polis och allmänhet: en 30-årig trädgårdsmästare, vilken berusad påträffades letande efter en polis "att tala med", lyckades på tre års tid samla på sig 52 förseelser. Andra berusningstillstånd åtföljdes av en irrationell (men därför

kanske inte mindre intensiv) ångestförmimelse, vilken drev personerna i fråga utomhus — varpå förseelsen var ett fullbordat faktum. Mycket ofta ledde speciella beteendemönster inom gruppen till förargelseväckande beteende. Somliga fyllerister hade under den aktuella perioden för vana att samlas på speciella platser till högröstad "diskussion" efter symposierna. En del av fruarna brukade kasta ut sina druckna män, medan andra sökte dölja situationen för utomstående. I sådana fall existerar förmodligen någon korrelation mellan arten av fylleri hos mannen och "andan" i hemmet. "Självbehärskning" är ett synnerligen framträdande ideal i göteborgsk uppfostran. Möjligen skulle det vara givande att speciellt studera de personer, som markant bryter mot denna kodex för det sociala beteendet. Vilka kan de "ideal" vara, som driver dem att ostentativt nonchalera sanktionerade beteendenormer? Vilken roll spelar alkoholen vid denna process?

Skulle män med alkoholproblem men utan fylleriförseelser kunna utgöra en viktig grupp vid studiet av alkoholismens etiologi? I vårt stickprov bland NN:s klientel är antalet män utan fylleriförseelser obetydligt. En tendens till högre skol- och yrkesutbildning tycks vara representativ för denna grupp. Dessa män, som i allmänhet tillhör socialgrupp II, är vanligen gifta (vi lämnar inga data här). Det är troligt, att dessa män i väsentliga avseenden skiljer sig från det gängse klientelet hos NN. Därför torde en undersökning av "den respektabla alkoholismen" radikalt kunna förändra den bild, som vi skisserat i denna undersökning.

7. Arbetslivets betingelser

Vissa yrkesgrupper var mer representerade bland klientelet hos NN än andra (tabell 12). Inte nog med det: 80 % av männen i stickprovet kunde (med ledning av yrkestillhörighet) klassificeras som medlemmar av socialgrupp III. Den största gruppen utgörs av män utan yrkesutbildning: över 50 % av materialet. Proportionen gifta är mindre bland de icke yrkesutbildade, och omvänt. Är äktenskap tecken på ett "natur-

TABELL 11. Antal fylleriförseelser per man bland 703 män ur Göteborgs stads nykterhetsnämnds klientel 1956—60 klassificerade efter ålder och civilstånd.

Åldersgrupp	M ä n				
	ogifta	gifta	skilda	änkling	okänd
under 20	—	—	—	—	—
20—24	3,6	—	—	—	—
25—29	7,9	4,8	51,0	—	2,6
30—34	7,5	7,1	6,7	—	7,2
35—39	13,0	10,5	9,8	2,5	4,2
40—44	13,1	8,8	9,1	7,0	16,5
45—49	15,9	8,1	16,6	51,0	18,2
50—54	13,1	11,4	14,3	18,0	9,6
55—59	22,7	12,1	9,8	1,0	2,0
60—64	13,6	5,2	16,3	2,0	9,0
65—69	22,0	4,7	—	7,3	—
70—74	18,1	6,2	—	—	—
75—79	—	—	—	—	—
	12,4	8,1	11,7	11,7	8,8

TABELL 12. Fördelning av 580 manliga arbetare ur Göteborgs stads nykterhetsnämnds klientel genom totala antalet sysselsatta inom samma yrkesgrupper i staden 1960.

Yrkeskod enligt 1960 års folkräkning	Yrkesgrupper	1	2	Ratio 1/2
		Antal män i det 5 % stickprovet	Totala antalet Göteborg 1960 sysselsatta i	Per 1.000 ‰
75.	Verkstads- och byggnadsmetallarbetare	121	2.420	6,0
61.	Däcks- och maskinmanskap	105	3.646	28,7
86.	Grov och diversearbetare	102	2.648	38,5
79.	Mureri- och betongarbetare	55	4.281	12,8
88.	Paketering, emballering, stuveri, lager,	56	8.681	6,4
33.	förrådsarbet., övrigt kommersiellt arbete	25	6.044	4,1
63.	Lokförare, järnvägskonduktörer, trafik- biträden, vägtrafikarbetare	42	8.374	5,0
78.	Målnings- och lackeringsarbetare	19	2.285	8,3
91.	Husligt arbete	15	1.168	12,8
77.	Träarbete	12	3.589	3,3
82.	Livsmedelsarbete	12	1.957	6,2
00.	Tekniskt arbete	16	10.392	1,5

ligt urval” grundat på möjligheten av hög och regelbunden inkomst? Eller förhåller det sig så, att äktenskap ökar denna möjlighet? De flesta icke yrkesutbildade männen är yngre än 45 år och dubbelt så många som männen i de högre åldersgrupperna. Det klientel, som saknar fast adress, består oftast av ogifta eller skilda män utan yrkesutbildning. Bland de icke yrkesutbildade männen är lika många under som över 45 år, ett förhållande, som helt skiljer sig från tendensen i åldersfördelning bland alla de ogifta männen i undersökningen. Man kan därför dra slutsatsen, att utsikten att skaffa sig bostad minskar med tilltagande ålder för män utan yrkesutbildning, vilka har alkoholproblem.

Handelsflottans män representerar endast 12 % i stickprovet, men omfattar 21 % av NN:s bostadslösa klientel. Inom denna speciella grupp är antalet män under 25 år dubbelt så stort, som det i högre åldersgrupper. ”Sjömännen” bildar en tämligen betydande klientgrupp hos NN: åtminstone 60 % av dem saknar yrkesutbildning, är ogifta, unga och hemlösa. Ändock har vi vid denna beräkning uteslutit den kategori, som bodde på ett fartyg i hamnen, under den period dessa män var kunder hos NN. Synnerligen anmärkningsvärt finner vi det vara, att de yngre ”sjömännen” i undersökningen oftare än de äldre (de över 45 år) saknade bostad. Denna tendens

skiljer sig från tendenserna inom de övriga yrkesgrupperna. Vid intervju på NN uppgav sig ofta klienterna vara ”sjömän”. Vi har inte haft tillfälle att med säkerhet kunna konstatera, att det alltid förhöll sig så. Förmodligen är det inte ovanligt, att en ung man går till sjöss någon tid. Möjligen ansåg de sig som ”sjömän”, emedan de hade gjort några resor och f. ö. saknat ordnade förhållanden. Det är också möjligt, att ynglingar går till sjöss pga. sociala anpassnings-svårigheter, vilka i sin tur förvärras av isolering-
en ombord.

Sjömännen var oväntat blygsamt representerade bland klientelet hos NN vid tiden för undersökningen. Det är därför nödvändigt att noggrannare undersöka denna yrkeskategori.

8. Några allmänna anmärkningar

De flesta — men förvisso inte alla — personerna i vår undersökning hade ett gemensamt kännetecken: överdriven dryckenskap. Man bör även observera, att inte alla dessa personer hade hunnit få svårare kroppsskador av sin livsföring. Klientelet hos NN är heterogent: dels beträffande graden av beroende, dels beträffande de kroppsskador, som missbruket medfört.

Man kan inte med säkerhet avgöra, varför dessa människor blev alkoholister. Utan tvivel är

spritalternativet ett av reaktionssätten inför "svårigheter i livet". Ett spritbegär av denna art är ett socialpsykologiskt faktum i vår kultur. Förvisso är sprit en dövände och milt lugnande dryck, vilken hos somliga snabbt och säkert framkallar en illusion av frihet från inhibitioner. Åtskilliga finner även sådana drycker välsmakande. Men medan spriten lindrar vissa symptom, uppkommer nya — och farligare. Alkohol är ingen "radikalkur". Tvärtom hindrar den folk från att ta itu med sina svårigheter. De människor, vilka tidigt får "spritvanor", fortsätter vanligen med allt svårare missbruk, vilket tycks predestinera till oförmåga att skapa de nödvändiga betingelserna för ett tryggt och ordnat liv. Omvänt kan sägas: svårigheter med att reda upp sina förhållanden kan även de leda till långvarigt alkoholmissbruk.

Oförmåga hos unga drinkare till äktenskap, att inte lyckas skaffa sig ett eget hem, otillfredsställande sociala relationer, oförmåga att tjäna tillräckligt mycket pengar för en hygglig tillvaro, att skaffa sig yrkesutbildning och att vidareförkovra sig; allt detta måste betraktas som tydliga varningssignaler för svårartad alkoholism. Eventuellt kan en undersökning över yngre män med kvalificerade alkoholvanor ge vissa upplysningar om vilka, som senare i livet riskerar att bli alkoholister inför trycket av en ogynnsam social situation. Det är inte otroligt, att ett test på barn i skolåldern kan vara till nytta.

En man med extravaganta alkoholvanor riskerar att, förr eller senare, nå ett stadium, där man inte längre kan göra en nykterist av honom. Vissa drinkare "har inte lust" att omvända sig. En speciell effekt av spritvanor kan konstateras: alkoholbehovet tilltar i viss proportion till supandets omfattning. Spritmissbruk är inte reglerat av rationella faktorer och har alltså mindre med alkoholistens "intelligensnivå" att göra än med emotionella faktorer. Dessa korrelerar med hög sannolikhet till sociala kontaktsvårigheter. I ett samhälle med allt större krav på individens prestationer och på hans samverkan med andra ter sig sådana problem alltmer groteska. Alkoholism, åtminstone vissa typer av den, bör be-

traktas som ett beteendemönster av symbolisk art och som ett uttalat symptom. Man skulle kunna undersöka den genom att iaktta de sociala roller, som vissa män och kvinnor spelar i samhället. De betydelseskilnader dessa sociala roller har dels för den agerande och dels för hans publik (i detta fall undersökaren), bör inte förbises. Endokrina och liknande komponenter kan leda till alkoholism, men bör bedömas inom det (visserligen invecklade) sammanhang, som de sociala relationerna bildar. När det kommer till profylax, terapi och rehabilitering, torde det vara "mest angeläget" att rädda den grupp unga män, vilken är oförmögen att lösa de inhibitioner, som korrelerar med sociala differenser samt samhällets struktur och organisation.

Sammanfattning och slutsatser

En undersökning av ett randomiserat stickprov bestående av män och kvinnor ur klientelet hos Göteborgs stads nykterhetsnämnd 1956—60 gav följande resultat:

1. Det fanns tendenser till koncentration av NN:s klientel till speciella församlingar, distrikt, stadsdelar, gator och hus.
2. Det förelåg inga skillnader mellan NN:s fyra distrikt beträffande ålder och civilstånd eller antal fylleriförseelser hos de män, vilka registrerats hos NN.
3. Inom samtliga distrikt förelåg en viss överrepresentation av icke yrkesutbildade ogifta eller skilda unga män, medan däremot antalet änklingar och gifta män var mindre.
4. Minst 40 % av NN:s klientel levde under trycket av otrygga, oordnade och prekära bostadsförhållanden.
5. Kvinnor gifter sig oftare än män med annan känd alkoholist.
6. Fylleriförseelser ökar inte med tilltagande ålder, men är vanligen typiska för vissa åldersgrupper (speciellt omkring 35), med undantag för ogifta män.
7. NN:s klientel rekryteras ur speciella yrkeskategorier, främst sådana, som inte kräver yrkesutbildning eller lång träning.

8. Det är inkorrekt att fälla utsagor med generell innebörd om alkoholister i staden, innan man undersökt den icke obetydliga grupp personer, som inte registrerats hos NN. En sådan undersökning bör grundas på hypotesen, att denna grupps karakteristika radikalt skiljer sig från samma karakteristika hos NN:s klientel vad beträffar: civilstånd, ansvar för bostadshyran, yrke och arbetsbetingelser.

LITTERATUR:

1. Vijil, C.: Alkoholismen bland män och kvinnor i Göteborg I, Socialmedicinsk Tidskrift 40:8/63:336 (1963).
2. MacMahon, B., Pugh, T. F. & Ipsen, J.: Epidemiological methods. Little Brown and Co., Boston, 1960.
3. Carnap, R.: The logical foundations of the concept of probability. U. of Chicago press, 1950.
4. Jevons, W. S.: The principles of science. Macmillan, London, 1876.
5. Jackson, J. K. & Connor, B.: "The skid row alcoholic" ur Drinking and intoxication. McCarthy, R. C. ed. Free press, New York, 1959.
6. Schmid, C. F.: Urban crime areas. Americ. Sociol. Review, vol. 25, 527 and 655, 1960.
7. Göteborgs stads statistiska byrå. Folkräkningen i Göteborg, 1955, 1958.
8. Göteborgs stads statistiska byrå. Bostadsräkningen i Göteborg, 1955, 1958.
9. Göteborgs stads statistiska byrå. Åldersfördelningen i Göteborgs stadsdelar, 1960.
10. Vijil, C.: Public health and social science. Munksgaard, Copenhagen, 1959.
11. Göteborgs stadsfullmäktiges handlingar, passim, 1957—1961.

Edesta lanthem och husmodersskola i MÖLNBO

(Huvudman: Stadsmissionen, Stockholm)

GER UTBILDNING TILL OMHÄNDER-
TAGNA FLICKOR MED ANPASS-
NINGSSVÄRIGHETER.
(Ålder 16—18 år)

Höstterminen börjar 10 augusti 1964.

Ansökningstiden utgår 1 juli 1964.

(Ett fåtal elever kan ev. beredas plats
under pågående termin)

Hemmet är landstings- och statsunderstött.

Ytterligare upplysningar kan erhållas
genom rektor tel. 0158/230 20.

ARBETSTERAPI- och HOBBYMATERIAL

Porslinsmosaik i olika utförande.

Pärlor av trä, glas, kristall och metall.

Indiska Ädelstenar till halsband och armband.

Brasiliansk Onyx till hängsmycken, halsband,
örhängen och nyckelringar.

Silvertråd och **silverplåt** i olika former och
dimensioner.

Rundböjtänger för trådarbeten.

Halsbandslås i olika utförande 1—5 rader.

Sadelgjord såväl mönstrad som enfärgad i 22
färger.

Väskhandtag i pärlbambu och rotting.

Pappstommar och **Silkebast** för bastflätning.

Skin och **läder** för alla ändamål.

Arbetsatser i rikhaltig sortering.

Begär prislsta och prover.

Vi sända gärna påseendesändningar
på öppet köp.

Firma SUNE ENGLUND Örebro

Klostergatan 18

Box 266

Tel. 019/12 09 14 - 12 10 95